

SIETE KOCKY – AKÉ A KOĽKO?

DUŠAN VALLO – ONDREJ ŠEDIVÝ

ABSTRACT. In this article we present a genesis of the cube nets by using the handling activity by models of squares. We are concerned with some combinatoric strategy how to find all cube nets.

Úvod

Príspevok má didaktický charakter a pokúsime sa v ňom pomocou určenia všetkých možností analyzovať siete kocky. Podľa [1] za **sieť** n -stena považujeme množinu mnohoúhelníkov zhodných s jeho stenami, ktoré sú vhodne umiestnené v rovine tak, že ich zložením dostaneme hranicu n -stena.

Treba poznamenať, že ide o „intuitívne“ zavedenie pojmu siete, nakoľko nie je exaktne vymedzené, čo rozumieme pod slovným spojením „*vhodne umiestnené v rovine*“, ako aj nie je jasné, čo sa myslí pod „*zložením*“.

Učitelia matematiky na základnej škole často do výučby stereometrického učiva zaraďujú aj známu manipulačnú – experimentálnu aktivitu akou je vytvorenie modelu siete z telesa z papiera. V tejto súvislosti náš príspevok nadväzuje na uvedenú aktivitu, pričom ponúka učiteľom zopár námetov na tvorbu rôznych sietí kocky.

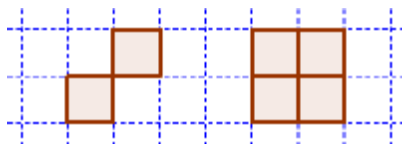
Upozorňujeme, že v článku používame mnohé vyjadrenia, ktoré nie sú exaktne matematické, avšak pomerne výstižne popisujú podstatu zdôraznenej manipulačnej činnosti, ktorá môže byť sprevádzaná konkrétnou manipuláciou s papierovými modelmi štvorcov, resp. inými vhodnými stavebnicovými dielikmi.

Štvorcová mriežka a jednotkové štvorce

V rovine si zostrojíme štvorcovú mriežku. Do tejto mriežky budeme vhodne umiestňovať *jednotkové* štvorce tak, že:

- vrcholy štvorcov sú mrežovými bodmi,
- vybrané dvojice štvorcov majú spoločnú stranu.

Na obr. 1. sú naznačené „uloženia“ štvorcov (útvary), ktorými sa nebudeme zaoberať. Dôvod je jednoduchý. Nie je možné útvary považovať za sieť kocky.

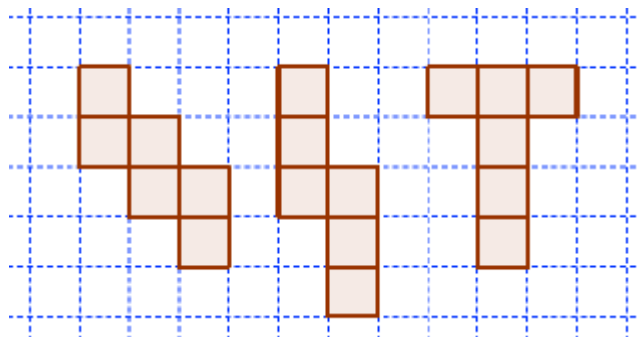

Obr. 1

Kvôli jednoduchšiemu skúmaniu možných sietí kocky zavedieme nasledovne označenie. Ak na sieti kocky identifikujeme obdĺžnik, ktorého rozmery sú v pomere 4:1, povieme, že pôjde o *sieť dĺžky štyri*. Ak na sieti existuje obdĺžnik s pomerom dĺžok strán 3:1 a na tej

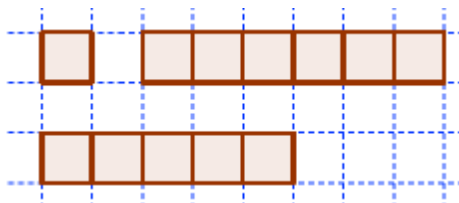
iste siete už neexistuje väčší obdĺžnik, povieme, že *sieť* má *dĺžku tri*. Obdobne sa určuje *sieť* kocky *dĺžky dva*.

Na obr. 2 sú naznačené siete kocky postupne dĺžok 2,3 a 4. Vidíme, že za dĺžku siete kocky považujeme *maximum* z dĺžok strán obdĺžnikov, ktoré existujú na danej sieti.

Obr. 2

Z logických dôvodov nemá zmysel uvažovať o dĺžkach 1 (samostatné štvorce). Obdĺžniky s pomerom dĺžok strán 5:1, resp. 6:1, tiež nie sú sieťami kocky.

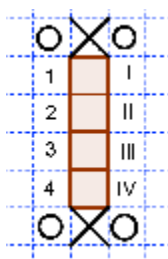
Obr. 3

Siete kocky dĺžky 4

Začneme so sieťami kocky dĺžky 4, pretože sú najjednoduchšie.

Zostrojíme obdĺžnik s pomerom dĺžok strán 4:1, ktorý rozdelíme na štyri navzájom zhodné štvorce. Umiestnime obdĺžnik do štvorcovej mriežky a označíme si „voľné pozície“ tak, ako je na obr. 4.

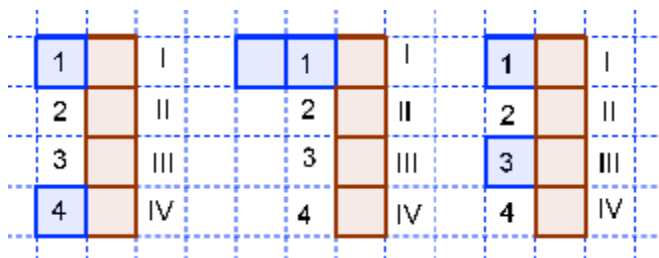
Poznámka. Umiestnením ďalšieho štvorca do pozície označenej krížikom dostaneme obdĺžnik s pomerom dĺžok strán 5:1, čo nie je vhodné. Pozície označené krúžkom sú také, ktoré vylučujú umiestnenie štvorca, pretože by štvorce boli incidentné len s jedným vrcholom. Ostatné pozície po „ľavej strane“ daného obdĺžnika sme označili postupne arabskými číslicami 1,2,3 a 4; po „strane pravej“ zase rímskymi číslicami ako I, II, III a IV.

Obr. 4

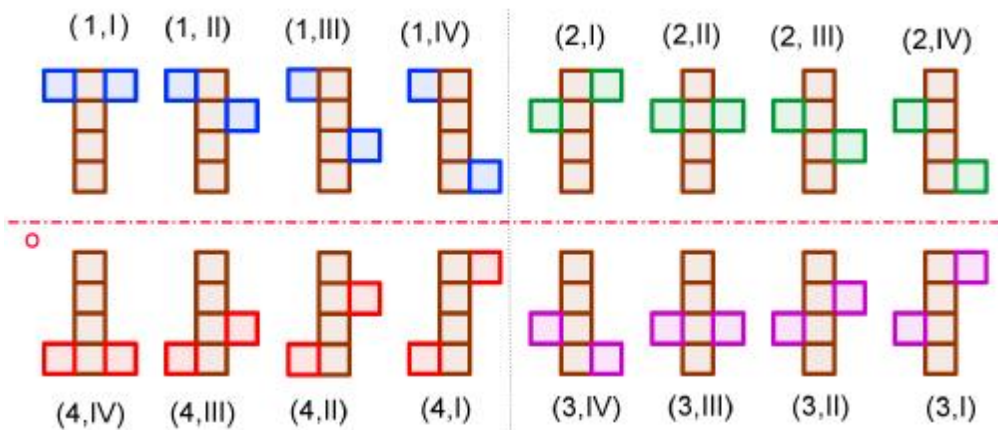
Je zrejmé, že daný obdĺžnik musíme doplniť ešte dvomi štvorcami. To môžeme urobiť dvomi spôsobmi:

- a) oba štvorce umiestnime „vľavo“, resp. „vpravo“. Niektoré možnosti sú naznačené na obr. 5. Vo všetkých 20-tich prípadoch nejde o sieť kocky.

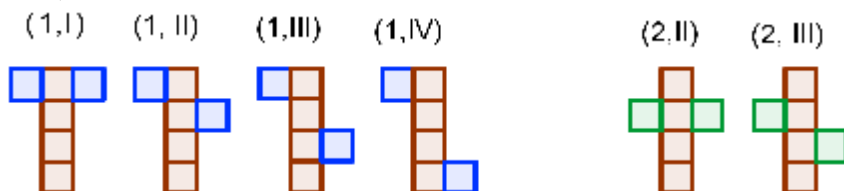
Obr. 5

- b) Štvorce „uložíme“ tak, že jeden umiestnime „vľavo“ a druhý „vpravo“. Máme 16 možností. Týchto 16 variácií popíšeme ako usporiadané dvojice, v ktorých prvá zložka je určená arabskou číslicou 1,2,3 alebo 4; druhá zložka zase rímskou číslicou I, II, III, IV. Každý osemuholník je sieťou kocky. Vylúčime útvary, ktoré sú navzájom zhodné.

Obr. 6

Z obr. 6 je vidno vzťah osovej súmernosti medzi osemuholníkmi. Neuvažujeme teda útvary z „dolného“ riadku. Útvary $(1,I)$, $(1,II)$, $(1,III)$, $(1,IV)$ sú štyri navzájom rôzne siete kocky a za totožné siete kocky považujeme osemuholníky $(1,II) \equiv (2,I)$, $(1,III) \equiv (2,IV)$. **Existuje 6 sietí kocky dĺžky 4.**

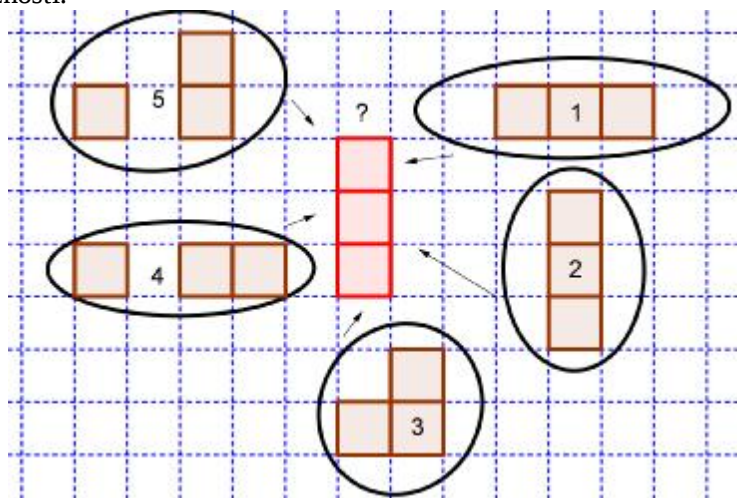

Obr. 7

Poznámka. V ďalšom texte budeme navzájom zhodné útvary ako potenciálne siete kocky vynechávať.

Siete kocky dĺžky 3

So sieťami dĺžky 3 je situácia komplikovanejšia. Začneme „základným“ obdĺžnikom s pomerom dĺžok strán 3:1. Zvyšné 3 štvorce možno usporiadať do útvarov na symbolickom obr. 8, čím máme 5 hlavných množín s možnosťami ako doplniť „základný“ obdĺžnik na potenciálnu sieť kocky. Preveríme jednotlivé možnosti.

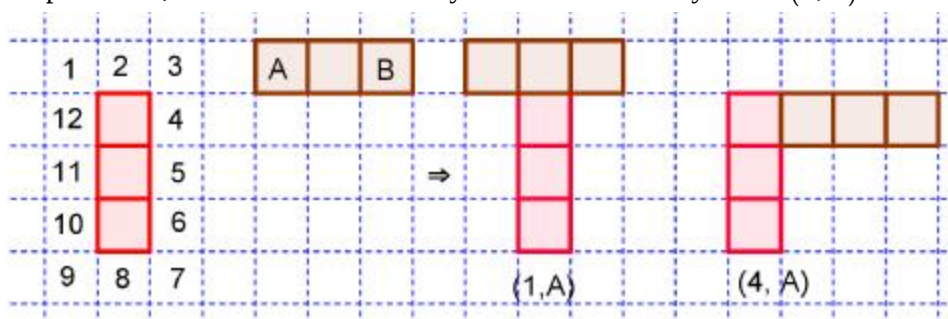

Obr. 8

Analýzujeme jednotlivé možnosti

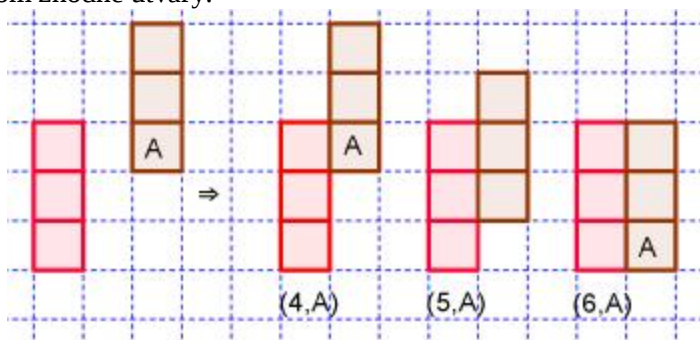
1. V mriežke označíme jednotlivé „voľné“ pozície číslami 1, 2, ..., 12 a „základný“ obdĺžnik nebudeme posúvať. Vhodným posunutím druhého obdĺžnika dostávame útvary, ktorých dĺžka je 4. Ak sú medzi nimi siete kocky, potom sme ich našli v predchádzajúcich úvahách a teda ďalej s týmito možnosťami *neuvažujeme*.

Na obr. 9 sme na ukážku vhodne posunuli obdĺžnik so štvorcami označeným ako A na pozície 1 a 4. Je zrejmé, že vhodným posunutím obdĺžnika tak, že štvorec označený ako B bude na pozícii 12, dostaneme útvar zhodný s útvarom označeným ako (4, A) atď.

Obr. 9

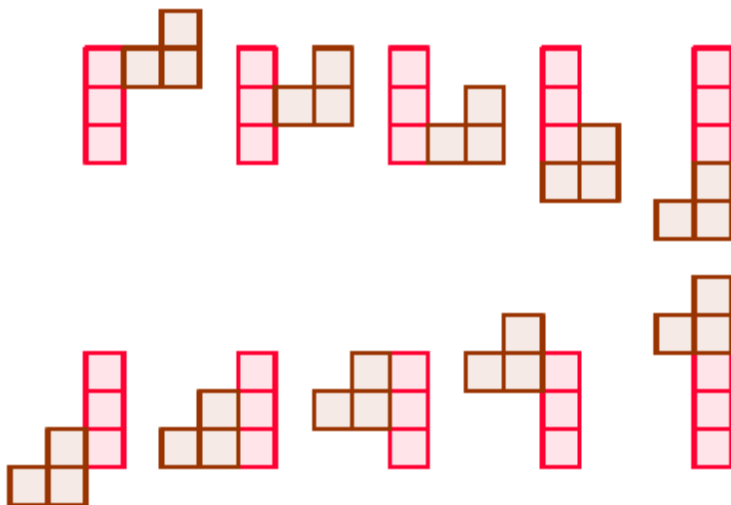
2. Vhodným posunutím druhého obdĺžnika dostaneme nasledovné možnosti, z ktorých sme vylúčili navzájom zhodné útvary.

Obr.10

Siedmou sieťou kocky dĺžky 3 je iba útvar označený ako $(4, A)$. Ako sme uviedli úvodom, možnosti $(5, A), (6, A)$ nemôžu byť sieťami kocky.

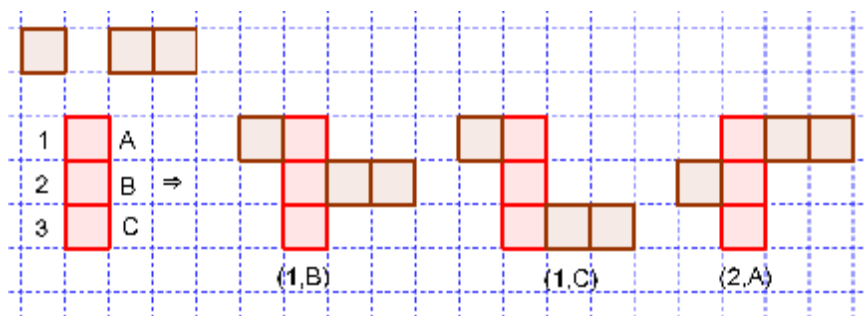
3. Vhodnými posunutiami nekonvexného šesťuholníka z tretej množiny dostaneme tieto útvary, z ktorých žiadny nie je sieťou kocky.

Obr.11

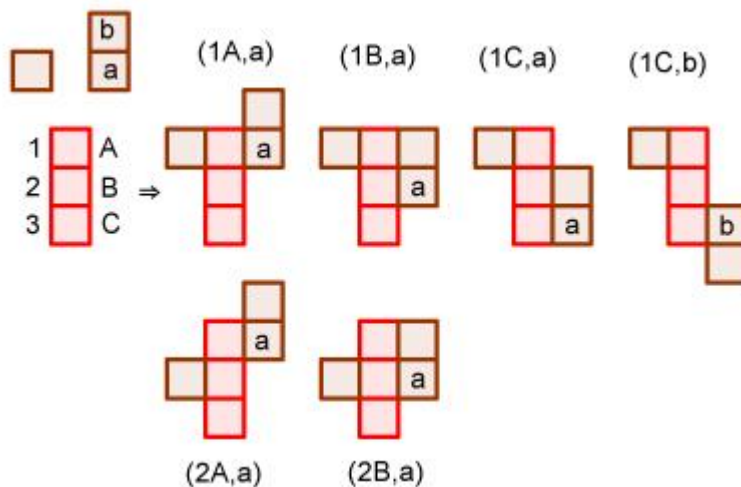
4. Označíme jednotlivé „voľné pozície“ tak, ako je naznačené obr. 12. Z možností $(1, A), (2, B)$ a $(3, C)$ dostávame potenciálne siete kocky dĺžky 4, čo sme už uvažovali. Tie teraz neberieme do úvahy.

Vynechaním navzájom zhodných útvarov dostávame len tri možnosti na obr. 12, z ktorých **ôsmou sieťou kocky** dĺžky 3 je iba desaťuholník $(1, B)$.

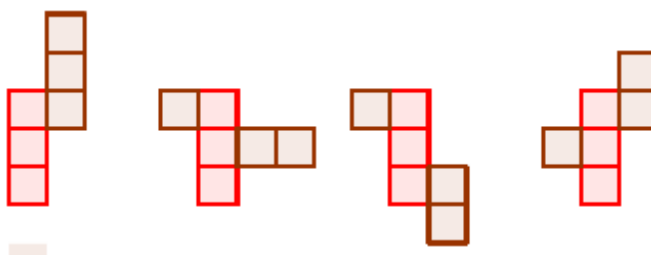
Obr.12

5. Označíme jednotlivé „voľné pozície“ a zavedieme pomocné doplnkové označenie a , b podľa obr. 13. Vynechaním navzájom zhodných útvarov dostávame možnosti, z ktorých sú siete kocky $(1A,a)$, $(1C,b)$, $(2A,a)$. Útvar $(1A,a)$ je však zhodný s desaťuholníkom $(1,B)$ z predchádzajúceho prípadu. Zostali nám teda len **dve ďalšie siete kocky dĺžky 3** označené ako $(1C,b)$, $(2A,a)$.

Obr.13

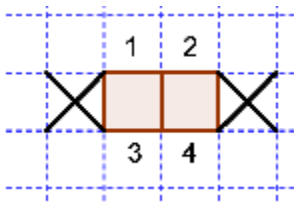
Záverom konštatujeme, že **existujú štyri** siete kocky dĺžky 3, ktoré sú na obr. 14.

Obr.14

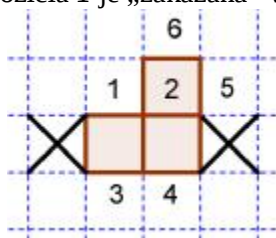
Siete kocky dĺžky 2

Konštrukcia siete kocky dĺžky dva, je jednoduchá. Začneme s obdĺžnikom, ktorého pomer dĺžok strán je 2:1. Umiestnením štvorca do niektorej z pozícií označenej krížikom (obr. 15) dostaneme potenciálnu sieť dĺžky 3. Do úvahy tak prichádza iba jedna z pozícií označených ako 1,2,3 alebo 4.

Obr.15

Ak zvolíme možnosť 2, ďalší štvorec môžeme pridať len do pozície 5, pretože v pozícii 6 by sme dostali „sieť“ dĺžky 3 a pozícia 1 je „zakázaná“ v úvode.

Obr.16

Obdobná situácia je v aj nasledujúcich krokoch. Jediná možnosť, kam môžeme doplniť ďalší štvorec, je do pozície 7 a nakoniec do pozície 9 ako vidno na obr. 17.

Obr.17

Útvar na obr. 17 je **jedenástou** sieťou kocky a ide o jedinú sieť dĺžky 2.

Záver

V príspevku sme sa zamerali na genézu tvorby sietí kocky. Zvolili sme konštruktívno - kombinatorický prístup k problematike, keď sme analyzovali jednotlivé možnosti. Zaviedli sme pomocný pojem dĺžky siete kocky a dospeli k záveru, že existuje 11 navzájom rôznych sietí kocky, ktoré sú dĺžok 4, 3 a 2.

LITERATÚRA

- [1] Medek, V. a kol.: *Matematická terminológia*, SPN Bratislava, 1975

- [2] Vankúš, P. (2007): *Rozvoj matematických vedomostí žiakov prostredníctvom didaktických hier*, In: Zborník príspevkov z projektu JPD 3 BA 2005/1-043 Centrum projektovej podpory FMFI UK, Fakulta matematiky, fyziky a informatiky Univerzity Komenského, Bratislava, ISBN 978-80-89186-18-1, s. 77–80.
- [3] Vallo, D. – Šedivý, O.: *Mnohosteny. Cesta k rozvoju geometrických predstáv*. FPV UKF v Nitre, Ed. Prírodovedec č. 418, Nitra, 2010. ISBN: 978-80-8094-735-4, s. 108
- [4] Vankúš, P. (2006): *Didaktická hra vo vyučovaní matematiky*, In: *Matematika v škole dnes a zajtra*, Ružomberok, Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity, ISBN 80-8084-066-0, s. 283–286.
- [5] Kohanová I.: *Metóda problem solving v príprave budúcich učiteľov matematiky*, Acta Mathematica, Vol. 13, Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2010, p. 127-132
- [6] Kohanová I., Slavíčková M.: *Development of Pedagogical Content Knowledge in preparation of future mathematics' teachers*, IMEM Congress 2009, Ružomberok: Catholic University, 2009, p. 572-581
- [7] Gay, D. *Geometry by Discovery*. John Wiley & Sons, Inc., New York, 1998, ISBN: 0-471-04177-7, p. 410
- [8] Regecová, M. – Slavíčková, M.: *Dynamický softvér v príprave budúcich učiteľov matematiky*. In: *Nové trendy v teórii vyučovania matematiky*. Dynamický softvér vo vyučovaní. Zborník príspevkov z vedeckého seminára. FPV UKF v Nitre, Ed. Prírodovedec č. 443, ISBN: 978-80-8094-853-5, s. 46 – 54.

prof. RNDr. Ondrej Šedivý, CSc.

RNDr. Dušan Vallo, PhD.

Katedra matematiky

Fakulta prírodných vied

Univerzita Konštantína Filozofa

Trieda A. Hlinku 1

SK – 949 01 Nitra

e-mail: osedivy@ukf.sk, dvallo@ukf.sk